

А. Максютов

науковий керівник Тімець О.В.

ЗАГАЛЬНА ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА РІЧКИ УМАНКА

На даний час надзвичайно важливою проблемою є оновлення інформації географічного змісту про характеристику малих річок, від яких залежить стан великих рік, якість води у них і перспектива водопостачання. Дуже важливо запобігти прогресуючому обмілінню, замулюванню та забрудненню малих річок. Річки майже не вивчені, про що свідчать опрацьовані нами літературні джерела. І навіть добре описані в 50 – 70-х роках ХХ століття водні об'єкти зазнали змін у зв'язку з порушення природного співвідношення структури угідь на водозборах

внаслідок необґрунтованого і недоцільного збільшення частки сільськогосподарських угідь і, особливо, ріллі, розорювання земель у межах прибережних захисних смуг і в заплавах, зниження лісистості території спрямлення русел рік, осушення перезволожених земель

Найбільшою притокою Ятрані є р. Уманка, що бере початок між селами Вербоватою і Пеньожковим поблизу села Верхнячка (Христинівського району). Витік річки Уманки знаходиться в у долині, ширина до 800 м, глибина до 30 м. Уманка впадає в Ятрань між селами Заячківка та Коржова і разом з нею несе свої води в Синюху, яка є лівою притокою Південного Бугу. Таким чином, річка Уманка є річкою басейну Південного Бугу. Довжина річки Уманка близько 43 км, площа басейну становить біля 400 кв. км. Середній ухил становить 1,4 м на 1 км. На всьому шляху Уманка має близько 15 приток, найбільшими притоками є Кам'янка, Паланка і Дмитрушка. У 1497 році річка Уманка вперше згадується як Ума в Супрасльському літопису. Довжина Уманки по Уманському району складає 36 км. Площа водозабору 406 км, середній нахил ріки - 1,7%, залісеність - 43%. Русло Уманки змінюється в межах 100-150 м. Іноді досягає 300 м. Разом з керівником дипломної роботи ми встановили, що перевищення пойми над зрізом річки складає 4,0-1,5 м. Ширина русла коливається в межах 3,5 м, іноді досягає 10 м (с. Гродзево), глибина не перевищує 2-3 м. Падіння русла 1,45 м на 1 км, середня швидкість течії 0,25 м/с. Поповнення річки водою відбувається в основному за рахунок поверхневого стоку. Уманка належить до рівнинних рік. Першою правою притокою Уманки є річка Верхнячка. У своєму верхів'ї Уманка називається Верхня Уманка. Проходить через Верхнячку, Кочубіївку, Городецьке і м. Умань. В селі Городецьке Верхня Уманка має довжину біля 2 км.

Уманка тягнеться до с. Герезенівка, де приймає р. Дмитрушку. Від с. Герезенівка Уманка протікає вздовж с. Гродзево до с. Сушківка і робить вигин на південний схід, де впадає у р. Ятрань. У місці злиття Ятрані і Уманки утворився ставок Заячківський, береги якого круглі, є виходи граніту на поверхню. Площа ставка 80 га, об'єм води 1893 м³, глибина 2,1 м. На Уманці та

її притоках побудовано 106 ставків. Найбільшими є ставки сіл Заячківка, Сушківка, Гродзево, Осташівський, Городецький, Олександрівський.

У геологічному відношенні будова русла р. Уманки характеризується наявністю глибоко врізаної в кристалічні породи каньйоноподібної долини з герасою. Входячи в околиці міста р. Уманка створює великий Осташівський став, береги якого низькі, без виходу граніту. Річка - це центральні магістраль, що роз'єднує центр міста з районом залізничного вокзалу. Нижче греблі, біля 0,5 км, Уманка сполучається з р. Паланкою і далі своїм руслом перетинає місто. В межах міста є чотири річки: Уманка, Кам'янка, Чіканка, Паланка. На цих річках створено одинадцять штучних ставків. Окрім цього притоками Уманки ще є балки, якими у весняний період талі води потрапляють в річку. Басейн річки Уманки має досить сприятливі кліматичні умови. За даними літературних джерел та частково нашими спостереженнями середньорічна температура становить +8 +8,2 °С. Середньосічнева температура - 16 °С, а середньоліпнева +23 °С. Найнижчою була температура - 33 °С. В окремі роки температура влітку досягала +38,6 °С. Вегетативний період становить 250 днів. Кількість опадів 450-520 мм.рт.ст. Вітри в цьому районі переважають північно-західні, які завдають великої шкоди в роки з недостатньою кількістю атмосферних опадів.

Одним із важливих заходів захисту річки від замулення вважається створення і упорядкування їх водоохоронних зон, в межах яких виділяються зони суворого обмеження господарської діяльності в прибережній смузі. Також значну увагу слід приділити насадженню на водозбірній площі захисних лісонасаджень - створенню системи полезахисних та водоохоронних лісосмуг, дотриманню протиерозійного обробітку ґрунту, включаючи відповідний обробіток ґрунту уперек схилу, що забезпечує стримування поверхневого стоку та розвиток ерозійних процесів. Сьогодні важливим є вивчення, охорона та збереження водності і чистоти малих річок, від яких залежить стан великих рік, якість води у них і перспектива водопостачання.

Список використаних джерел

1. Бабешко О.О. Географія Черкаської області: Навчальний посібник для студентів природничих факультетів. - Умань: УДПУ ім. Павла Тичини, 1999-55с.
2. Храбан Г.Ю., Заграничний П.О. Умань: Путівник - Дніпропетровськ: Промінь, 1985- 110с.
3. Шкварук В.О. Природно-географічна характеристика Уманщини - Черкаси: Облвидав, 1987. – 148 с.